קיצור שלחן ערוך — דברים שצריכין לזהר בבהמות חיות ועופות

כְּתִיב לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמוֹרֶךָ וְגוֹ', הֲרֵי כִּי הִזְהִירָה הַתּוֹרָה, שֶׁגַּם הַבְּהֵמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל תָּנוּחַ. וְלֹא בְּהֵמָה בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים. וְלָכֵן אָסוּר לְהַנִּיחַ לִבְהֶמְתּוֹ שֶׁתּוֹצִיא אֵיזֶה מַשָּׂא, שֶׁאֲפִלּוּ יָצָאָה מֵאֵלֶיהָ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהוֹצִיאָה מַשָּׂא, עָבַר הוּא עָלֶיהָ עַל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה. וְאַף דָּבָר שֶׁהוּא לָהּ לְנוֹי, מִכָּל מָקוֹם הֲוֵי מַשָּׂא. אֲבָל דָּבָר שֶׁהוּא לִרְפוּאָתָהּ, כְּמוֹ אֶגֶד[תַּחְבּשֶׁת] שֶׁעַל הַמַּכָּה מֻתָּרֶת לָצֵאת בּוֹ. וְכֵן דָּבָר שֶׁהִיא צְרִיכָה לִשְׁמִירָתָהּ, הֲוֵי לָהּ כְּמוֹ מַלְבּוּשׁ לָאָדָם וּמֻתָּרֶת לָצֵאת בּוֹ. וְאַף מַה שֶּׁהוּא רַק לִשְׁמִירָה יִתָּרָה, אָסוּר. וְכֵן דָּבָר שֶׁבְּהֵמָה זוֹ אֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת בָּזֶה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּהֵמָה אַחֶרֶת מִשְׁתַּמֶּרֶת בּוֹ, הֲוֵי לָהּ לְגַבֵּי בְּהֵמָה זוֹ מַשָּׂא וְאָסוּר.

הַסּוּס יוֹצֵא בְּאַפְסָר אוֹ בְּרֶסֶן, אֲבָל לֹא בִּשְׁנֵיהֶם. וּמֻתָּר לִכְרֹךְ חֶבֶל הָאַפְסָר סְבִיב צַוָּארוֹ וְיֵצֵא בּוֹ, רַק שֶׁיְּהֵא כָּרוּךְ בְּרִפְיוֹן קְצָת כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְהַכְנִיס יָדוֹ מְהֵרָה בֵּין הַכְּרִיכָה לְצַוָּארוֹ כְּדֵי לְמָשְׁכוֹ אִם יִרְצֶה לְהַשְׁמִט. וּמֻתָּר לְטַלְטֵל בָּאַפְסָר וְלִתְּנוֹ עָלָיו, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִשָּׂעֵן עָלָיו, מִשּׁוּם דְּאָסוּר לִסְמֹךְ בַּשַּׁבָּת עַל בַּעַל חָי. אֲבָל הַחֲמוֹר, לֹא יֵצֵא בְּרֶסֶן שֶׁל בַּרְזֶל, לְפִי שֶׁזֶּהוּ לִשְׁמִירָה יְתֵרָה אֵצֶל הַחֲמוֹר, וְשׁוֹר וּפָרָה שֶׁאֵינָן צְרִיכִין שְׁמוּר אֲסוּרִין לָצֵאת בְּחֶבֶל סְבִיב צַוָּארָם, אֶלָּא אִם רְגִילִין לִבְרוֹחַ. אִם קָשַׁר חֶבֶל בְּפִי הַסּוּס, הֲרֵי זֶה מַשָּׂא, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר בּוֹ, שֶׁהוּא נִשְׁמָט מִפִּיו, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לָאַפְסָר, שֶׁהוּא קָשׁוּר בְּרֹאשׁוֹ.

סוּס וְכֵן שְׁאָר בְּהֵמוֹת, לֹא יֵצְאוּ בְּמַרְדַּעַת. וְאַף הַחֲמוֹר, יוֹצֵא בְּמַרְדַּעַת שֶׁלֹּא יִתְקָרֵר, מִפְּנֵי שֶׁטִּבְעוֹ לְהִתְקָרֵר. וְאִם קָשַׁר לוֹ הַמַּרְדַּעַת מֵעֶרֶב שַׁבָּת, מֻתָּר שֶׁיֵּצֵא בּוֹ בְּשַׁבָּת, שֶׁמַּלְבּוּשׁוֹ הִיא. אֲבָל אִם אֵינָהּ קְשׁוּרָה לוֹ, לֹא יֵצֵא בָּהּ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּפֹּל מֵעָלָיו וְיִבְיאֶנָּהּ בְּיָדוֹ, וּבְשַׁבָּת אִי אֶפְשָׁר לְקָשְׁרָהּ לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְקָרֵב אֵלָיו וְלִסְמֹךְ עָלָיו. וְאַף כְּשֶׁהַחֲמוֹר בֶּחָצֵר, מֻתָּר לָתֵת עָלָיו מַרְדַּעַת מִפְּנֵי הַצְּנָנָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֵצֵא בָּהּ. אֲבָל עַל הַסּוּס, לֹא יִתֵּן מַרְדַּעַת כְּלָל, אִם לֹא כְּשֶׁהַקֹּר גָּדוֹל שֶׁמַּזִּיק גַּם לְהַסּוּס. וְכֵן בִּימוֹת הַחַמָּה שֶׁהַזְּבוּבִים רַבִּים וּמְצַעֲרִים אוֹתוֹ, מֻתָּר לָתֵת עָלָיו מַרְדַּעַת, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא נִזְהָר שֶׁלֹּא יִסְמֹךְ עַצְמוֹ עַל הַבְּהֵמָה בְּשָׁעַת הַכְּסוּי. וּלְהָסִיר מַרְדַּעַת בַּשַּׁבָּת, בֵּין מִן הַחֲמוֹר בֵּין מִן הַסּוּס, אָסוּר, כֵּיוָן דְּלֵית לֵיהּ צַעַר אִם לֹא יְסִירֶנָּהּ.

אֲסוּרָה לָצֵאת בְּזוּג, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּקוּק וְאֵינוֹ מְקַשְׁקֵשׁ. וַאֲפִלּוּ בָּעִיר שֶׁהִיא מְתֻקֶּנֶת בְּעֵרוּבִין, אָסוּר שֶׁתֵּצֵא בּוֹ. רַק בֶּחָצֵר, מֻתָּר שֶׁיִּהְיֶה עָלֶיהָ. וְאִם אֵינוֹ פָּקוּק, וּמְקַשְׁקֵשׁ, אֲפִלּוּ בֶּחָצֵר, אָסוּר לִהְיוֹת עָלֶיהָ.

מֻתָּר לְהוֹלִיךְ אֶת הַסּוּס בְּחֶבֶל שֶׁבָּרֶסֶן, וּבִלְבַד שֶׁיֹּאחַז בְּקְצֵה הַחֶבֶל, שֶׁלֹּא יֵצֵא מִיָּדוֹ טֶפַח, וְגַם לֹא יַגִּיעַ הַחֶבֶל שֶׁבֵּין יָדוֹ לַבְּהֵמָה עַד טֶפַח סָמוּךְ לָאָרֶץ. וְאִם הַחֶבֶל אָרֹךְ הַרְבֵּה, יִכְרְכוֹ עַל צַוָּאר הַסּוּס.

שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת אוֹ יוֹתֵר שֶׁהֵן קְשׁוּרוֹת זוֹ בָזוֹ, וְהוּא תּוֹפֵס בְּיָדוֹ אַפְסָר אֶחָד וְכֻלָּן נִמְשָׁכוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּשַּׁבָּת, אֲפִלּוּ בְּעִיר הַמְתֻקֶּנֶת בְּעֵרוּבִין. אֲבָל מֻתָּר לִתְפּוֹס כַּמָּה אַפְסָרֵי בְּהֵמוֹת בְּיָדוֹ לְהוֹלִיכָן, כְּדַרְכּוֹ שֶׁנּוֹתְבָּאֵר בְּסָעִיף שֶׁלִּפְנֵי זֶה.

אֵין הַתַּרְנְגוֹלִין יוֹצְאִין בְּחוּטִין שֶׁקּוֹשְׁרִין בָּהֶם לְסִימָן, אוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁבְּרוּ כֵּלִים. אֲבָל אִם קוֹשְׁרִין רַגְלֵיהֶן שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לִבְרוֹחַ, וְכֵן סוּסִים הָרוֹעִים בַּשָּׂדֶה וְקוֹשְׁרִין שְׁתֵּי יְדֵיהֶן יַחַד, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לִבְרוֹחַ, מֻתָּר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִקְשׁוֹר עָקוּד אוֹ רָגוּל. עָקוּד, הַיְנוּ שֶׁקּוֹשֵׁר יָד עִם רֶגֶל. וְרָגוּל, הַיְנוּ שֶׁקּוֹשֵׁר אַחַת מֵרַגְלָיו כְּלַפֵּי מַעְלָה, שֶׁלֹּא תֵּלֵךְ רַק עַל שָׁלֹשׁ, שֶׁזֶּה אֲפִלּוּ בַּחֹל אָסוּר, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים.

מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְשָׁרֵת אֵינוֹ יְהוּדִי וְרוֹכֵב עַל הַבְּהֵמָה בַּשַּׁבָּת, כְּשֶׁמּוֹלִיכָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ אֵינוֹ צָרִיךְ לְמָנְעוֹ, כִּי אִסּוּר הָרְכִיבָה בְּשַׁבָּת, אֵינוֹ מִשּׁוּם מַשָּׂא הַבְּהֵמָה, כִּי הַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ, (וְאֵינוֹ אָסוּר רַק מִדְּרַבָּנָן, וּבַבְּהֵמָה לֹא גָּזְרוּ), אֶלָּא הָאִסּוּר הוּא עַל הָאָדָם, שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל אָסוּר לִרְכֹּב בַּשַּׁבָּת וְאֵינוֹ יְהוּדִי לֵית לָן בָּהּ. וַאֲפִלּוּ הוּא נוֹתֵן אָכָף אוֹ בֶּגֶד לִרְכֹּב עָלָיו הֵם בְּטֵלִים לְגַבֵּי הָרוֹכֵב, רַק שְׁאָר דָּבָר לֹא יָנִיחַ עַל הַבְּהֵמָה.

מֻתָּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי לַחֲלוֹב הַבְּהֵמוֹת בַּשַּׁבָּת, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים, כִּי הֶחָלָב מְצַעֲרָהּ. וְהֶחָלָב אָסוּר בּוֹ בַּיּוֹם אֲפִלּוּ בְּטֻלְטוּל, אֶלָּא הָאֵינוֹ יְהוּדִי יַעֲמִידֶנּוּ בְּמָקוֹם הַמִּשְׁתַּמֵּר. וְכֵן מֻתָּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי, לְהַבְרוֹת הָאֲוָזוֹת פַּעַם אַחַת בַּיּוֹם, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים (סִימָן ש"ה).

אָסוּר לְהַשְׁאִיל אוֹ לְהַשְׁכִּיר בְּהֶמְתּוֹ לְאֵינוֹ יְהוּדִי, אֶלָּא בִּתְנַאי שֶׁיַּחְזִירֶנָּהּ לוֹ קֹדֶם שַׁבָּת. וְאִם אֵרַע שֶׁלֹּא הֶחְזִירָהּ יַפְקִירָהּ הַיִּשְׂרָאֵל קֹדֶם הַשַּׁבָּת אֲפִלּוּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, כְּדֵי לְהִנָּצֵל מֵאִסּוּר. אֲבָל לְכַתְּחִלָּה אָסוּר לְהַשְׁאִיל אוֹ לְהַשְׁכִּיר עַל סְמַךְ זֶה (רמ"ו).

לֹא יִמְדּוֹד אָדָם שְׁעוֹרִים לָתֵת לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ, אֶלָּא מְשַׁעֵר בְּאָמֶד דַּעְתּוֹ.

אֲגַדַּת שַׁחַת, אִם אֵינוֹ קָשׁוּר בְּקֶשֶׁר שֶׁל קַיָּמָא (דְּהַיְנוּ שְׁנֵי קְשָׁרִים זֶה עַל גַּב זֶה), מֻתָּר לְהַתִּירָהּ וְלִתְּנָהּ לִפְנֵי בְּהֵמָה. וּמֻתָּר לַחְתּוֹךְ דְּלוּעִין קָשׁוֹת לִפְנֵי בְּהֵמָה, וְהוּא כְּשֶׁנִּתְלַשּׁוּ מֵאֶתְמוֹל. וְאִם הַדְּלוּעִין רַכּוֹת וְיכוֹלָה לְאָכְלָן כָּךְ, אָסוּר לְחָתְכָן.

מֻתָּר לְהַעֲמִיד בְּהֶמְתּוֹ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים מְחֻבָּרִים כְּדֵי שֶׁתֹּאכַל, כִּי אֵין זֹאת מְלָאכָה אֲצָלָהּ מַה שֶּׁתַּעֲקֹר הָעֲשָׂבִים, אַדְרַבָּה נָיַח לָהּ, אֲבָל עֲשָׂבִים שֶׁתְּלָשָׁן אֵינוֹ יְהוּדִי בַּשַּׁבָּת, שֶׁהֵם מָקְצִים, אָסוּר לְהַעֲמִיד שָׁם בְּהֵמָה שֶׁתֹּאכַל, אֶלָּא אִם כֵּן אֵין לָהּ מַה לֶּאֱכוֹל, אָז מֻתָּר מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים. וְכֵן אִם אֵין לָהּ מַה לִּשְׁתּוֹת, מֻתָּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי לְהָבִיא לָהּ מַיִם מִן הַבְּאֵר שֶׁבִּכַּרְמְלִית (שכד שכה).

אֵין תּוֹלִין עַל הַבְּהֵמָה כִּיס אוֹ כְּלִי שֶׁתֹּאכַל מִתּוֹכוֹ, כֵּיוָן שֶׁזֶּה אֵינוֹ אֶלָּא לְתַעֲנוּג בְּעָלְמָא לַבְּהֵמָה, שֶׁלֹּא תִּצְטָרֵךְ לָשׂוּחַ צָוָארָהּ, וְאָסוּר לִטְרוֹחַ בַּשַּׁבָּת בִּשְׁבִיל תַּעֲנוּג הַבְּהֵמָה. אֲבָל עֲגָלִים וּסְיָחִים שֶׁצָּוָארָן קָצָר וּמִצְטַעֲרִים לֶאֱכוֹל מִן הַקַּרְקַע, מֻתָּר לִתְלוֹת לָהֶן כְּלִי עִם מַאֲכָל בֶּחָצֵר. אֲבָל לֹא יֵצְאוּ בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמַּשָּׂא הוּא לָהֶן (ש"ה).

אֵין לְהַשְׁלִיךְ תְּבוּאָה לְעוֹפוֹת בְּמָקוֹם לַח, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת שֶׁתִּשָּׁאֵר שָׁם קְצָת וְתִצְמַח, אֲבָל אִם אֵינוֹ מְכָנָן לְכָךְ, מֻתָּר לְקַחַת אוֹתוֹ בְּכִבָּרָה וְלִתְּנוֹ בְּאֲבוּס.

הַנּוֹתֵן מִסְפּוֹא לִבְהֵמוֹת, אָסוּר לִתֵּן תְּחִלָּה בִּכְבָרָה לְהוֹצִיא הַמֹּץ וְלִנַּקּוֹתוֹ. אֲבָל אִם אֵינוֹ מְכָנָן לְכָךְ, מֻתָּר לְקַחַת אוֹתוֹ בְּכִבָּרָה וְלִתְּנוֹ בְּאֲבוּס.

הַנּוֹתֵן מָרָק לִבְהֵמוֹת אוֹ לְעוֹפוֹת, אָסוּר לָתֵת לְתוֹכוֹ מָיִם. וְאִם נָתַן בּוֹ מַיִם עֶרֶב שַׁבָּת, אָסוּר לְגַבְּלוֹ בַּשַּׁבָּת. אֲבָל מֻתָּר לְנַעֲרוֹ מִכְּלִי אֶל כְּלִי, כְּדֵי שֶׁיִּתְעָרֵב.

בְּהֵמוֹת, חַיּוֹת וְעוֹפוֹת הַגְּדֵלִים בַּבַּיִת, שֶׁמְּזוֹנוֹתֵיהֶן מוּטָלִין עָלֶיךָ, מֻתָּר לָתֵת לָהֶם מְזוֹנוֹת בַּשַּׁבָּת. אֲבָל אוֹתָן שֶׁאֵינָן גְּדֵלִים בַּבַּיִת וְאֵין מְזוֹנוֹתֵיהֶן עָלֶיךָ, אָסוּר לִטְרוֹחַ בִּשְׁבִיל לִתֵּן לָהֶם מְזוֹנוֹת. וַאֲפִלּוּ לְהַשְׁלִיךְ לִפְנֵיהֶם, אָסוּר. וְלָכֵן אָסוּר לִתֵּן מְזוֹנוֹת לִפְנֵי הַיּוֹנִים, לִפְנֵי שֶׁיּוֹצְאִין וְאוֹכְלִין בַּשָּׂדֶה. נוֹתְנִין מְזוֹנוֹת לִפְנֵי כֶּלֶב. וַאֲפִלּוּ שֶׁל הֶפְקֵר, יֵשׁ קְצָת מִצְוָה לִתֵּן לוֹ מְעַט מְזוֹנוֹת, שֶׁהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַס עָלָיו עַל שֶׁמְּזוֹנוֹתָיו מוּעָטִין, וּמַשֶּׂהֶה אַכִּילָתוֹ בְּמֵעָיו שְׁלֹשָׁה יָמִים. יֵשׁ נוֹהֲגִין לָתֵת חִטִּים לִפְנֵי הָעוֹפוֹת בְּשַׁבָּת שִׁירָה, וְאֵינוֹ נָכוֹן, שֶׁהֲרֵי אֵין מְזוֹנוֹתֵיהֶן עָלֶיךָ (שכ"ד).

מֻתָּר לְהַזְמִין אֵינוֹ יְהוּדִי לְבֵיתוֹ לֶאֱכֹל עִמּוֹ בַּשַּׁבָּת. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר בְּיוֹם טוֹב מִשּׁוּם גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ (כְּדִלְקַמָּן סִימָן צ"ח) אֲבָל בַּשַּׁבָּת אֵין לָחוּשׁ לָזֹאת, וּמֻתָּר לָתֵת אֲפִלּוּ לוֹ לְבַדּוֹ מְזוֹנוֹת. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְזוֹנוֹתָיו עָלֶיךָ, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁמְּפַרְנְסִין עוֹבְדֵי כוֹכָבִים מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם, חָשׁוּב כִּמְזוֹנוֹתָיו עָלֶיךָ (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן פ"ב סָעִיף ט').

בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף שֶׁלֹּא הֶרְגִּלוּ עַדַיִן לָבוֹא בָּעֶרֶב לִכְלוּב שֶׁלָּהֶם. וְכֵן אֲפִלּוּ אִם הֶרְגִּלוּ, אֶלָּא שֶׁעַתָּה מָרְדוּ וּבָרְחוּ, אָסוּר לְהַכְנִיסָן לְתוֹךְ הַכְּלוּב אוֹ לְתוֹךְ הַבַּיִת. וַאֲפִלּוּ אִם הֵם בַּבַּיִת אוֹ בַּכְּלוּב, אֶלָּא שֶׁהַדֶּלֶת פְּתוּחָה, אָסוּר לְסָגְרָהּ, מִשּׁוּם דְּבָזֶה הֵמָּה נִצּוֹדִים וַהֲוֵי אִסּוּר צֵידָה.

וְאִם כְּבָר הֶרְגִּלוּ וְהֵמָּה בְּנֵי תַּרְבּוּת שֶׁדַּרְכָּן לָבוֹא בָּעֶרֶב לִמְקוֹמָם וְיָצְאוּ, וְהוּא חוֹשֵׁשׁ שֶׁלֹּא יִגְנְבוּ אוֹתָם, מֻתָּר לְדַחוֹתָן שֶׁיֵּלְכוּ לְמָקוֹם הַמִּשְׁתַּמֵּר. אֲבָל לֹא יִקַּח אוֹתָם בַּיָּדַיִם, שֶׁהֲרֵי הֵם מָקְצִים.

אֵין מְיַלְּדִין אֶת הַבְּהֵמָה בַּשַּׁבָּת, וַאֲפִלּוּ לְסַעֲדָהּ, הַיְנוּ שֶׁאוֹחֵז אֶת הַוָּלָד שֶׁלֹּא יִפּוֹל לָאָרֶץ, אָסוּר.

מַכָּה בִּתְחִלָּתָהּ שֶׁיֵּשׁ לְהַבְּהֵמָה צַעַר מִמֶּנָּהּ, סָכִין אוֹתָהּ בְּשֶׁמֶן. אֲבָל בַּסּוֹף, שֶׁאֵין הַסִּיכָה אֶלָּא מִשּׁוּם תַּעֲנוּג, אָסוּר.

אִם אָכְלָה כַּרְשִׁינִין הַרְבֵּה וְכַדּוֹמֶה וּמִצְטַעֶרֶת, יָכוֹל לַהֲרִיצָהּ בֶּחָצֵר כְּדֵי שֶׁתִּתְיַגַּע וְתִתְרַפֵּא. אִם אֲחָזָהּ דָּם, יָכוֹל לְהַעֲמִידָהּ בַּמַּיִם כְּדֵי שֶׁתִּצְטַנֵּן. וְאִם הוּא סָפֵק, שֶׁמָּא אִם לֹא יַקִּיזוּ לָהּ דָּם, תָּמוּת, מֻתָּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי לְהַקִּיזָהּ. וְכֵן שְׂאָר רְפוּאוֹת, עוֹשִׂין לָהּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי (של"ב).